

БЕЗПЕКА ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

SECURITY OF INCLUSIVE RURAL DEVELOPMENT

Метою статті є дослідження безпекових показників інклюзивного розвитку сільських територій. На основі дослідження статистичних матеріалів проаналізовано сучасний стан розвитку сільських територій в умовах війни та подано прогностичні макропоказники економічного і соціального розвитку України до 2026 року. У статті акцентовано на необхідності покращення інфраструктури сільських територій, залучивши державну підтримку, що вплине на зниження рівня безробіття і залучення молоді до розвитку села. Проведено аналіз ключових індикаторів соціально-економічної інклюзії сільських територій та рівня безробіття, адже через повномасштабну війну Україна входить до десятки країн з найвищими показниками безробіття. Запропоновано процес розвитку в сільському секторі врахувавши розвиток аграрної сфери, інклюзивний сільський розвиток та розвиток сільських територій.

Ключові слова: інклюзивний розвиток, сільські території, сталий розвиток, безпека, населення, безробіття.

The aim of the article is to investigate the security indicators of inclusive rural development. Based on the analysis of statistical materials, the current state of rural development in conditions of war is examined, and forecast macroeconomic and social development indicators of Ukraine until 2026 are provided. Rural areas form the foundation of socio-economic development and are a crucial asset for the national security of the state. They also require a clearly defined long-term development strategy. One of the key challenges is the absence of a regulatory framework for implementing sustainable development strategies in rural areas. The article emphasizes the necessity of improving rural infrastructure, involving state support, which will impact the reduction of unemployment levels and engagement of youth in village development. An analysis of key indicators of socio-economic inclusion of rural areas and unemployment rates is conducted, as Ukraine ranks among the top countries with the highest unemployment rates due to the full-scale war. The modern challenges facing rural areas include overcoming unemployment, albeit with insufficient motivation for work and high labor migration. In recent years, there has been a worsening demographic situation with increasing mortality rates, leading to the decline of rural settlements. To enhance the security of the regions, it is necessary to develop businesses and finance new interesting, promising, and innovative projects aimed at the development of the region. The monitoring of inclusive development security in rural areas involves both external and internal environments, assessing and forecasting trends in the region, and shaping key directions for sustainable and inclusive growth. This process determines pathways for further development. The utilization of the inclusive development concept should be aimed at enhancing competitiveness, involving investments in human and social capital, improving social security, and the quality of services for all population segments, thus making the economy less vulnerable to external factors. A development process in the rural sector is proposed, taking into account the development of the agricultural sector, inclusive rural development, and rural area advancement.

Key words: inclusive development, rural territories, sustainable development, security, population, unemployment.

УДК338.2:354

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.10-8>

Содома Р.І.

к.е.н., доцент кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Ільчишин І.Ю.

аспірант, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Sodoma Ruslana

Lviv State University of Life Safety
Ilchishyn Ihor
Lviv State University of Life Safety

Постановка проблеми. В умовах війни, сільські території, як ніколи до цього, повинні забезпечувати своє ефективне функціонування та наповнювати місцеві бюджети сільських територіальних громад через самостійне залучення коштів, завдяки створенню сприятливих умов для підприємців, в результаті чого створюватимуться нові робочі місця.

У контексті децентралізації сільські території мають можливості для максимального використання свого потенціалу, спрямовуючи його на боротьбу з бідністю, відновлення та покращення соціальної інфраструктури, освітніх, культурних, медичних установ, ефективно використовуючи наявні фінансові, виробничі, технологічні та інші ресурси у громаді з метою сприяння її загальному розвитку.

Територія у 32 мільйони гектарів (28 мільйонів гектарів – становить найбільш родючий чорнозем) у Україні використовується для ведення сільськогосподарської діяльності, в Польщі – 14 мільйонів гектарів, у Німеччині – 12 мільйонів гектарів, у Румунії – 9 мільйонів гектарів.

Сільські території є основою соціально-економічного розвитку та ключовою перевагою національної безпеки держави, а також потребують чітко визначеної стратегії розвитку на довгострокову перспективу. Однією з ключових проблем є відсутність нормативного базису для реалізації стратегій сталого розвитку сільських територій.

Для успішного розвитку сільських територій необхідний комплексний підхід до вирішення наявних проблем та добросовісне виконання зобов'язань: населенням, підприємцями, державними та місцевими органами влади. Завдяки цьому підвищується ефективність використання бюджетних коштів, що є прямим і правильним шляхом до стабілізації соціально-економічної ситуації в країні [10].

Основні фінансові загрози для регіонів в Україні спричинені війною в країні, нестабільністю валюти, неефективним оподаткуванням, відсутністю належного кредитування, значною диференціацією в оплаті праці, неефективністю державної та регіональної політик щодо стимулювання інноваційної діяльності, зростання прихованого

безробіття, зниження рівня та якості життя населення. Наявність значної кількості загроз потребує впровадження заходів щодо їх мінімізації [5, с. 120].

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблеми інклюзивного розвитку сільських територій викликає активну дискусію серед науковців та практиків. Зокрема Притула Х., вважає розвиток сільських територій як цілеспрямований процес збалансованого розвитку територій, який забезпечує процеси економічно обґрунтованого, екологічно безпечного, соціально орієнтованого розширеного відтворення в сільській економіці, підвищення якості життя сільського населення [3, с. 307]. Звертаємо увагу на думку науковців Малік М. та Пулім В., які твердять, що що потрібно поєднувати в єдине – розвиток ініціативи громад і розвиток за спеціально визначеними програмами, фінансуванням та системною організацією. Розвиток сільських територій не лише розвиток матеріальної бази, житлового господарства, соціальної інфраструктури на селі, але і покращення якості життя на селі [2]. Крім того, в даному напрямі можна спостерігати також напрацювання Тимошенко М.М. [6], що вказує на необхідність розвитку соціальної інфраструктури сільських територій. Вчений доводить необхідність розвитку сільської соціальної інфраструктури, проте більшу увагу акцентує на аспектах зайнятості сільського населення.

Х. Патицька та ін. у своєму дослідженні звертають увагу на формування місцевих бюджетів територіальної громади, зокрема проаналізовано бюджетний потенціал, ключовим аспектом якого є податкова складова. Авторами також запропонована методика аналізу бюджетного потенціалу територіальної громади в частині визначення ефективності використання бюджетного потенціалу за доходами. Такий підхід дозволяє визначити особливості наповнення місцевого бюджету громад [10].

Досягнення цілей створить належні умови для соціально-економічного розвитку громади в цілому, а також виділення компонентів, використовуючи механізми диверсифікації для подолання потенційних ризиків [8, с. 245].

Враховуючи низку напрацювань сучасними вченими деякі аспекти все ж таки залишаються на стадії лише обговорення, що свідчить про складність проблеми розвитку сільських територій.

Постановка завдання. Агропромисловий комплекс України від початку повномасштабного вторгнення РФ на територію нашої держави опинився у надскладних умовах. Для зміцнення безпеки регіонів потрібно розвивати бізнес, фінансувати нові цікаві, перспективні та інноваційні проекти спрямовані на розбудову регіону.

Оцінити сучасний стан інклюзивного розвитку сільських територій та обґрунтувати висновки

стосовно ступеня досягнення ключових цілей з врахуванням статистичних даних та інструментів, що впливають на підвищення рівня соціально-економічного розвитку територій та їх безпеки. Це зумовлює актуальність дослідження та необхідність щодо удосконалення ефективного функціонування сільських територій в умовах війни.

Методи досліджень. Для дослідження безпеки інклюзивного розвитку сільських територій використано методи порівняння, аналізу, дедукції, індукції та узагальнення, щодо теоретичного обґрунтування понять та визначення прогнозних стратегічних пріоритетів макропоказників економічного і соціального розвитку.

Результати досліджень. Фінансова безпека громад є складовою фінансової безпеки території (регіону) в синергетичній єдності з фінансовою безпекою домогосподарств і суб'єктів господарювання, розташованих на відповідній території [1, с. 101]. Акцентовано увагу на ролі місцевих бюджетів як фінансової бази функціонування громад [12, с. 105]

Сільські території на етапі трансформаційних процесів економіки країни зіткнулися з низкою об'єктивних і суб'єктивних чинників, що зумовлюють розбалансованість та диспропорційність їхнього розвитку. Внаслідок цього виникають проблеми економічного, соціального та екологічного характеру, про що свідчать занепад сіл, зниження якості життя селян, виснаження земельних ресурсів, нестача фінансових ресурсів для розвитку сільського господарства, тому вирішення питань сільського розвитку залежить від чітко встановлених стратегічних цілей і завдань та їх затвердженого поетапного виконання, що супроводжується вибраною стратегією розвитку [9, с. 64].

Сучасними викликами, для сільської місцевості, є подолання безробіття, проте існує недостатня мотивація до праці та висока трудова міграція. В останні роки спостерігається загострення демографічної ситуації та зростає смертність, занепадають сільські населені пункти.

Важливими умовами функціонування сільських територій являється:

- Покращення інфраструктури сільських територій (визначається відношенням існуючої кількості об'єктів інфраструктури до потреби населення);

- Забезпечення безбар'єрного середовища в межах сільських територій (усунення бар'єрів для повноцінної участі громадян у економічному та соціальному житті);

- Трансформування сільських територій у відповідності до цілей Європейського зеленого Курсу (максимально можливе виробництво та забезпечення чистої, доступної та безпечної енергії, забезпечення енергоефективності у громадських та житлових будівлях).

Для досягнення економічної інклюзії важливим є забезпечення матеріального добробуту усіх верств населення. Економічна інклюзія досягається шляхом створення сприятливих умов для залучення інвестицій та розвитку підприємницької діяльності, а також фінансової підтримки неприбуткових організацій. Населення груп ризику (жители сільських територій, жінки, пенсіонери, особи з інвалідністю та ін.) мають мати рівні можливості брати участь у економічному житті суспільства та підвищувати рівень свого добробуту та отримувати конкурентоспроможні послуги в громаді. Інклюзивний сільський розвиток в економічному вимірі забезпечує швидке зростання доходів.

Для досягнення соціальної інклюзії важливим є створення таких умов, за яких максимальна кількість населення залучена до участі у прийнятті рішень щодо розвитку громади на рівних умовах. Соціальна складова стійкості розвитку орієнтована на людину і спрямована на збереження стабільності соціальних і культурних систем, підвищення рівня зайнятості та подолання бідності. Інклюзивний сільський розвиток в соціальному вимірі мінімізує нерівності у різних соціальних показниках, забезпечує соціальний захист вразливих груп сільського населення. Інклюзивний сільський розвиток в політичному вимірі розширює можливості селян для ефективної участі у політичному процесі на рівні села та за його межами.

Результатом інклюзивного сільського розвитку є скорочення бідності, подолання економічного,

соціального та політичного вилучення людей, які мешкають у сільській місцевості.

Розвиток аграрної сфери та сільських територій є взаємопов'язаним та надає можливість протистояти загрозам, що виникають внаслідок нерегульованого процесу аграрного зростання.

Розвиток аграрної сфери проявляється у рівномірно розподілених вигодах між усіма учасниками процесу сільськогосподарського виробництва, визначає економічний добробут тих, хто працює в аграрному секторі. Розвиток сільських територій охоплює економічний добробут, здоров'я, освіту та інші соціальні послуги та вбачає процес зростання доходів та добробуту селян, які проживають на території громади (рис. 1).

Інклюзивне зростання визначається як "зростання, що не лише створює нові економічні можливості, а й забезпечує рівний доступ до них для всіх верств населення, особливо для уразливих його представників" [7]. Однак надмірне зростання може призвести до надзвичайної концентрації ресурсів, сегментації ринків праці та соціального виключення певних категорій осіб.

Інклюзивний розвиток передбачає не лише економічне зростання, а й упровадження засад прямої демократії (реалізації громадянських, суспільних, політичних прав) та розподілу суспільних благ (послуг закладів охорони здоров'я, освіти, інфраструктури тощо) із залученням до цього процесу всіх членів суспільства [11].

Прерогативою розвитку сільських територій є покращення життєдіяльності селян враховуючи

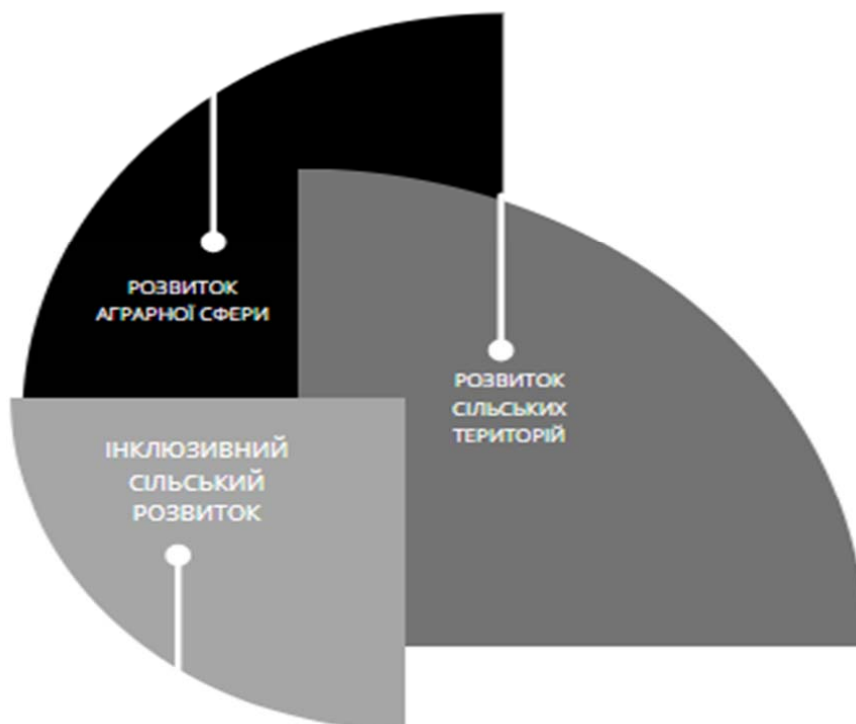

Рис. 1. Процес розвитку в сільському секторі

Джерело: власна розробка на основі [7]

сферу освіти, інфраструктури, охорони здоров'я, довілля. Часто серед сільського населення спостерігаємо тенденцію низької зайнятості та скорочення активного періоду життя людини (рис. 2). Внаслідок повномасштабної війни в Україні спостерігається зниження активності бізнесу.

Збільшення кількості робочих місць, в тому числі для внутрішньо переміщених осіб, можливе через розвиток інфраструктури в регіоні, враховуючи те, що значна кількість підприємств була релокована на безпечні території.

Населення України віком до 35 років частіше готове до змін, більш гнучкі у соціальному плані, мають більший потенціал для росту в кар'єрі та готові працювати довше. Отже, під час війни та після неї важливо мати активну політику зайнятості, спрямовану перш за все на стимулювання працевлаштування молоді.

За даними Міжнародної організації праці, налічується понад 200 мільйонів безробітних. Через повномасштабну війну Україна входить до десятки країн з найвищими показниками безробіття: минулого 2023 року непрацевлаштованими були 21,1% населення країни – за даними

Національного банку України, це максимум із 2010-го. Найважча ситуація із працевлаштуванням у Південній Африці – офіційний рівень безробіття в країні становить 32,6%. У сусідній з нами Польщі офіційний рівень безробіття становить 5%, в Угорщині – 4,1%, Німеччині – 5,7%, Франції – 7,2%, Італії – 7,3%, Британії – 4,3%, росії – 3%. Серед європейських країн найвищий рівень безробіття зареєстровано у Чорногорії – 16,2%. У США безробіття оцінюється у 3,8%, Китаї – 5,2%, Японії – 2,7%, Канаді – 5,5%. В 2024 році за прогнозними даними НБУ, рівень безробіття в Україні скоротиться до 16,9%, а в 2025 році до 14,4%. Завдяки поживленню економіки та можливому підвищенні заробітних плат [4].

Протягом прогнозованого періоду головними факторами відновлення будуть забезпечення безпеки та незворотний напрямок у вступі до ЄС. Це буде супроводжуватися збільшенням інвестиційної активності через невідкладну потребу відновлення втрачених виробничих потужностей та інфраструктури внаслідок війни. Враховуючи це, 2024 рік визначиться як етап закріплення економічного відновлення (таблиця 1).

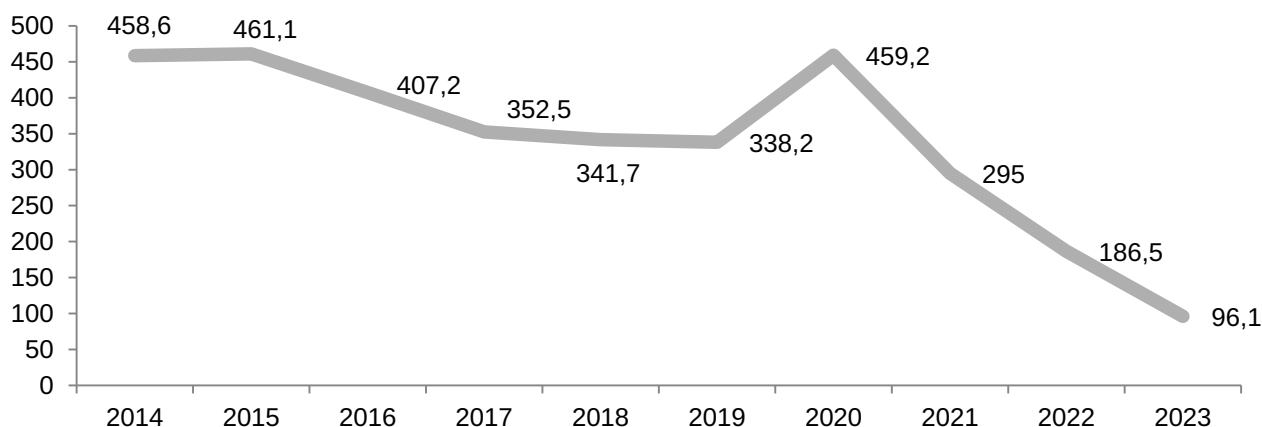

Рис. 2 Кількість зареєстрованих безробітних, тис осіб (2014–2023 рр).

Джерело: власна розробка на основі [4]

Таблиця 1

Прогнозні макропоказники економічного і соціального розвитку України на 2024–2026 роки

Показники	2024 рік (прогноз)	2025 рік (прогноз)	2026 рік (прогноз)
Валовий внутрішній продукт:			
номінальний, млрд гривень	7643	8980,6	10421,8
відсотків до попереднього року	104,6	106,8	106,6
Індекс споживчих цін:			
грудень до грудня попереднього року, %	109,7	108,1	106,9
Рівень безробіття населення у віці 15–70 років за методологією Міжнародної організації праці, відсотків до робочої сили відповідного віку	18,7	17,7	15
Сальдо торговельного балансу, визначене за методологією платіжного балансу, млн доларів США	-40172	-27044	-25433

Джерело: сформовано на основі [4]

З цієї прогнозової таблиці випливає, що протягом трьох років прогноуються зростання ВВП, що є позитивним сигналом економічного зростання та простежується спад індексу споживчих цін, що може свідчити про помірне зниження рівня інфляції. Також відзначається покращення ситуації з безробіттям та зменшення торговельного дефіциту. Прогноз показує зменшення рівня безробіття, що є позитивним явищем для ринку праці та економічного добробуту населення. Однак важливо врахувати, що це лише прогнози, і реальні результати можуть залежати від різних факторів, таких як світові події, політичні зміни та інші економічні чинники.

Навіть у непростий період війни, бізнес здатний адаптуватися і поступово відновлювати свою діяльність. Це стосується як зовнішньоторговельних операцій, так і загальних очікувань на майбутнє, зокрема завдяки власним ресурсам, кредитній та грантовій підтримці, а також допомозі від уряду. Зараз існують численні проєкти, спрямовані на відновлення зрукованої енергетичної та соціальної інфраструктури, розмінування та відновлення земель для сільськогосподарського використання, розширення логістичних можливостей, а також кроки щодо збільшення державної підтримки як бізнесу, так і населенню.

Висновки. Моніторинг безпеки інклюзивного розвитку сільських територій полягає у зовнішньому та внутрішньому оточенні, що оцінює та прогнозує тенденції змін в регіоні, формує ключові напрямки стійкого та інклюзивного зростання, що визначить шляхи для подальшого розвитку. Використання концепції інклюзивного розвитку має бути націлено на підвищення конкурентоспроможності, що включає в себе інвестування в людський і соціальний капітал, покращення соціальної безпеки та якості послуг для всіх верств населення, і робить економіку менш вразливою перед зовнішніми чинниками.

Потрібно враховувати наявні ресурси, унікальний потенціал та можливість залучення вітчизняних та закордонних інвесторів, виробників та іноземних донорів для розвитку сільських територій. Пріоритетним напрямом розвитку України є створення інклюзивного суспільства, безпеки інклюзивного розвитку, потужних інституцій, що функціонуватимуть і на сільських територіях.

Основні аспектами інклюзивного зростання включають розвиток людського капіталу, зменшення бідності, збільшення доходів, отримання соціальних вигод населенню. Впровадження концепції інклюзивного розвитку сільських територій передбачає визначення факторів, які заважають досягненню стратегічної мети – інклюзивного соціально-економічного розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бак Н.А. Фінансова безпека територіальних громад в Україні: сутність, структурні складові, загрози. *Світ фінансів*. 2019. № 1. С. 98–110.
2. Малік М.Й., Пулім М.Й. Концептуальні засади розвитку сільських територій. URL: <http://www.baitas.lzuu.lt/mazylis/julram/8/156/.pdf> (дата звернення: 25.12.2023).
3. Притула Х.М. Соціально-економічний розвиток сільських територій: регіональний вимір: монографія. *ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»*. Львів, 2015. 355 с.
4. Ситуація на ринку праці та діяльність Державної служби зайнятості України. *Офіційний сайт Державного центру зайнятості України*. URL: <https://www.dcz.gov.ua> (дата звернення: 12.01.2024).
5. Содома Р., Саміло А., Марутяк Г. Моніторинг фінансово-економічної безпеки регіонів в сучасних умовах. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. № 1 (01). С. 118–123. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.1-19>
6. Тимошенко М. М. Теоретичні засади розвитку соціальної інфраструктури сільських територій. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3501> (дата звернення: 12.01.2024).
7. Ali I. Measuring inclusive growth. *Asian Development Review*. 2007. № 24(1). P. 11–31. URL: https://think-asia.org/bitstream/handle/11540/1704/Volume%2024_No%201_2007_02.pdf?sequence=1
8. Dubnevych Yu., Sodoma R., & Dubnevych N. Socio-economic development of the united territorial community within the conditions of financial decentralization. *Scientific Papers Series «Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development»*. 2021. Vol. 21, is. 1, pp. 241–251. Retrieved September 8, 2021. URL: <http://managementjournal.usamv.ro/index.php/scientific-papers/2419-socio-economic-development-of-the-united-territorialcommunity-within-the-conditions-of-financial-decentralization>
9. Farion L.V. Algorithm for forming a strategy for sustainable development of rural areas. *Naukovyj visnyk Kherson's'koho derzhavnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky*. 2015. Vol. 15. P. 63–68.
10. Patytska K., Panukhnyk O., Popadynets N., Kravarenko I. Forming the Territorial Communities' Local Budgets in Ukraine Under Decentralization: Current Condition and Management Tasks. *Journal of Optimization in Industrial Engineering*, 2021. No. 14 (Special Issue – Serial Number 29), pp. 201–208. 10.22094/joie.2020.677868
11. Sachs I. Inclusive Development Strategy in an Era of Globalization. Policy Integration Department, World Commission on the Social Dimension of Globalization Working Paper. 2004. No. 35. Geneva: International Labour Office. URL: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.464.6665&rep=rep1&type=pdf>
12. Sodoma R., Dubynetska P., Kupchak M., Lesyk L., Podzizei O., Zhuk M. Financial decentralization of territorial communities in the context of the implementation of international experience. Financial and credit activity: problems of theory and practice. Vol. 6. No. 41 (2021), pp. 100–111. URL: <https://fkd.ubs.edu.ua/index.php/fkd/article/view/3554>

REFERENCES:

12. Bak N.A. (2019) Finansova bezpeka terytorial'nykh hromad v Ukraini: sutnist', strukturni skladovi, zahrozy [Financial security of territorial communities in Ukraine: essence, structural components, threats]. *Svit finansiv – The world of finance*, № 1, pp. 98–110.
13. Malik M.Y., Pulim M.Y. Kontseptual'ni zasady rozvytku sil's'kykh terytoriy [Conceptual principles of development of rural areas]. Available at: <http://www.baitas.lzuu.lt/mazylis/julram/8/156/> (accessed December 25, 2023).
14. Prytula H.M. (2015) Sotsial'no-ekonomichnyy rozvytok sil's'kykh terytoriy: rehional'nyy vymir: monohrafiya [Socio-economic development of rural areas: regional dimension: monograph]. *DU «Instytut rehional'nykh doslidzhen' imeni M. I. Dolishn'oho NAN Ukrainy» – State University "Institute of Regional Research named after M.I. Dolishnyi National Academy of Sciences of Ukraine"*. Lviv, 355 p.
15. Sytuatsiya na rynku pratsi ta diyal'nist' Derzhavnoyi sluzhby zaynyatosti Ukrainy [The situation on the labor market and the activity of the State Employment Service of Ukraine]. *Ofitsiyyny sayt Derzhavnoho tsentru zaynyatosti Ukrainy – Official website of the State Employment Center of Ukraine*. Available at: <https://www.dcz.gov.ua> (accessed January 12, 2024)
16. Sodoma R., Samilo A., Marutyak G. (2022). Monitorynh finansovo-ekonomichnoyi bezpeky rehioniv v suchasnykh umovakh [Monitoring of financial and economic security of regions in modern conditions]. *Tsyfrova ekonomika ta ekonomichna bezpeka – Digital Economy and Economic Security*, no. 1 (01), pp. 118–123. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.1-19>
17. Tymoshenko M.M. Teoretychni zasady rozvytku sotsial'noyi infrastruktury sil's'kykh terytoriy [Theoretical foundations of the development of social infrastructure of rural areas]. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3501> (accessed January 12, 2024).
18. Ali I. (2007) Measuring inclusive growth. *Asian Development Review*, no. 24(1), pp. 11–31. URL: https://think-asia.org/bitstream/handle/11540/1704/Volume%2024_No%201_2007_02.pdf?sequence=1
19. Dubnevych Yu., Sodoma R., & Dubnevych N. (2021). Socio-economic development of the united territorial community within the conditions of financial decentralization. *Scientific Papers Series «Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development»*, vol. 21, is. 1, pp. 241–251. Retrieved September 8, 2021, URL: <http://managementjournal.usamv.ro/index.php/scientific-papers/2419-socio-economic-development-of-the-united-territorialcommunity-within-the-conditions-of-financial-decentralization>
20. Farion L.V. (2015) Algorithm for forming a strategy for sustainable development of rural areas. *Naukovyj visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky*, vol. 15, pp. 63–68.
21. Patytska K., Panukhnyk O., Popadynets N., Kramarenko I. (2021) Forming the Territorial Communities' Local Budgets in Ukraine Under Decentralization: Current Condition and Management Tasks. *Journal of Optimization in Industrial Engineering*, no. 14 (2021) (Special Issue – Serial Number 29), pp. 201–208. DOI: 10.22094/joie.2020.677868
22. Sachs I. (2004) Inclusive Development Strategy in an Era of Globalization. Policy Integration Department, World Commission on the Social Dimension of Globalization Working Paper. 2004. No. 35. Geneva: International Labour Office. URL: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.464.6665&rep=rep1&type=pdf>
23. Sodoma R., Dubynetska P., Kupchak M., Lesyk L., Podzizei O., Zhuk M. (2021) Financial decentralization of territorial communities in the context of the implementation of international experience. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, vol. 6, no. 41 pp. 100–111. URL: <https://fkd.ubs.edu.ua/index.php/fkd/article/view/3554>